

Майя ТИТАРЕНКО,

orcid.org/0000-0002-6034-9330

старший викладач кафедри германської філології

Київського університету імені Бориса Грінченка

(Київ, Україна) *m.titarenko@kubg.edu.ua*

ЛЮДИНА ЯК ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ КОНЦЕПТ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

У статті проаналізовано мовні одиниці, які вербалізують концепт ЛЮДИНА в сучасній німецькій мові. Цей концепт є одним із базових для будь-якої культури. У нашому дослідженні ми пропонуємо відійти від застарілого розуміння ЛЮДИНИ як центру Всесвіту («Людина-мірило всіх речей»), іншими словами, антропоцентричного підходу, та зосередитись на новому розумінні ЛЮДИНИ, враховуючи динамічні зрушення у світоглядних та аксіологічних орієнтирах сучасного суспільства (неоантропоцентричний підхід). Це і сформувало мету нашого дослідження, а саме: виділити блоки номінант, за допомогою яких відбувається вербалізація базового концепту ЛЮДИНА в сучасній німецькій мові.

Це дослідження виконане в руслі лінгвокультурного напрямку, відповідно, концепт розуміється нами як квант вербалізованої інформації, певного суспільства та стає певним посередником у відношенні ЛЮДИНА: КУЛЬТУРА. Зважаючи на те, що словникове значення імені концепту створює ядро цього концепту, ми провели етимологічний аналіз лексеми MENSCH (ядро концепту в сучасній німецькій мові).

На другому етапі дослідження, проаналізувавши лексикографічні джерела, ми виділили блоки номінант, за допомогою яких відбувається вербалізація цього концепту. Умовно можна поділити на три групи: ЛЮДИНА – жива істота, ЛЮДИНА – істота соціальна, ЛЮДИНА – частина системи соціальних взаємодій.

Результатом стає глибше розуміння сучасного трактування ЛЮДИНИ. А за допомогою фрагментів концептуалізованого досвіду, що міститься у внутрішній формі цих номінацій, які можуть бути декодованими та інтерпретованими представниками певної лінгвоспільноти крізь призму концептів лінгвокультури, ці номінації стають «навігаційними орієнтирами» в етноспецифічних сценаріях. Таким чином, проведена розвідка дозволить у перспективі дослідити особливості кодування лінгвокультурної інформації в номінаціях людини.

Ключові слова: *концепт, лінгвокультурологія, вербалізація, сценарій.*

Maiia TITARENKO,

orcid.org/0000-0002-6034-9330

Senior Lecturer of the Department of German Philology

of Borys Grinchenko Kyiv University

(Kyiv, Ukraine) *m.titarenko@kubg.edu.ua*

HUMAN AS A LINGUOCULTURAL CONCEPT IN MODERN GERMAN LANGUAGE

The article analyzes the language units that verbalize the concept of HUMAN in modern German. This concept is one of the basic for any culture. In our study, we propose to move away from the outdated understanding of MAN as the center of the universe (“Man-measure of all things”), in other words the anthropocentric approach, and focus on a new understanding of HUMAN, given the dynamic shifts in worldviews and axiological orientations of modern society. This formed the purpose of our study, namely to identify blocks of nominees, which are used to verbalize the basic concept of HUMAN in modern German.

This study is performed in line with the linguistic and cultural direction, respectively, the concept is understood by us as a quantum of verbal information, a certain society and becomes a kind of mediator in relation to HUMAN: CULTURE. Given that the lexical meaning of the name of the concept creates the core of this concept, we conducted an etymological analysis of the token MENSCH (core of the concept in modern German).

In the second stage of the study, analyzing the lexicographic sources, we identified blocks of nominees, which are used to verbalize this concept. Conventionally, it can be divided into three groups: HUMAN – a living being, HUMAN – a social being, HUMAN – part of the system of social interactions.

As a result, there is a deeper understanding of modern interpretation of human. And with the help of fragments of conceptualized experience contained in the internal form of these nominations, which can be decoded and interpreted by representatives of a particular linguistic community through the prism of concepts of linguistic culture, these nominations become “navigation landmarks” in ethnospecific scenarios. Thus, the conducted research will allow to investigate in the future the peculiarities of coding of linguistic and cultural information in nominations of a person.

Key words: *concept, linguoculturology, verbalization, script.*

Постановка проблеми. Низка питань, пов'язаних з особливостями вербалізації лінгвокультурного концепту, належить до дискусійних питань сучасної лінгвістики, незважаючи на те, що дослідження цього феномена набуло масового характеру (С. Г. Воркачов (2014), О. П. Воробйова (2013), В. К. Щербин (2013)). Власне поняття «концепт» є складним і багатомірним і донині не має достатньої чіткої дефініції, а питання його сутності, структури, типів, властивостей, засобів репрезентації, методик аналізу та опису досі залишається актуальним.

Одним із ключових концептів будь-якої культури є концепт ЛЮДИНА, адже ЛЮДИНА – це багатоаспектне, багаторівневе явище, що постає в різних формах: матеріальній, духовній, інтелектуальній. Концепт ЛЮДИНА репрезентував її як носія якостей, властивих тій чи іншій нації. Вона реалізує себе і як природна, і як соціальна сутність, в якій відображається все буття світу.

Тривалий час пріоритетним був виключно антропоцентричний підхід, суть якого полягала в тому, що ЛЮДИНА ставала вихідною точкою в дослідженнях (тобто ЛЮДИНА трактувалась виключно як «мірило всіх речей»). Нині відбуваються динамічні зрушення у світоглядних та аксіологічних орієнтирах. Це все створює новий тренд на розуміння ЛЮДИНИ не як користувача (паразита системи), а як відкрити систему, яка взаємодіє з іншими системами. Цей підхід здобув назву «неоантропоцентризм» та пояснює ЛЮДИНУ як універсальну багатовимірну модель, що складається з семи рівнів: матеріальний (фізіологічний) (1), емоційно-чуттєвий (2), ментальний (3), соціально-адаптивний (4), соціально-діяльнісний (5), ціннісний (6), світоглядно-креативний (7) (Колесник, 2016: 50–51).

Аналіз досліджень. Будучи мисленневою категорією, яку неможливо спостерігати, концепт дає великий простір для його трактування (Селіванова, 2006: 21). Відповідно, в сучасних лінгвістичних розвідках спостерігаються численні тлумачення цього феномена: «складне ментальне утворення, позначене лінгвокультурною специфікою (С. Г. Воркачов), «вербалізоване поняття, відображене в категоріях культури» (Р. М. Фрумкіна), «інформаційна когнітивна структура свідомості, яка певним чином організована та вбудована в колективну чи індивідуальну концептосфери» (О. Е. Селіванова).

Проте всі наукові розвідки можна умовно поділити на два основні напрями розуміння та дослідження концепту: лінгвокогнітивний та лінгвокультурний (Карасик, 2004: 117). Лінгвокогнітивісти

(А. П. Бабушкін, Н. Н. Болдирьов, В. З. Дем'янков, О. С. Кубрякова, В. А. Маслова, І. А. Стернін) розуміють концепт як ментальне утворення у свідомості особи, тобто компонент загальної концептуальної картини світу («одиниця ментальних та психічних ресурсів свідомості, які віддзеркалюють знання та досвід людини» О. С. Кубрякова). За лінгвокультурологічним підходом (Н. Д. Арутюнова, С. Г. Воркачов, В. В. Воробйов, В. І. Карасик, В. В. Красних, Т. В. Радзієнська), досліджують концепт як елемент культури певного народу, з урахуванням етноспецифічного характеру. «Концепт-згусток культури в свідомості людини – це те, у вигляді чого культура входить в ментальний світ людини. А з іншого боку, концепт – це те, за допомогою чого людина сама входить в культуру» (Степанов, 2004: 42).

Мета статті. Метою нашої статті є спроба виділити блоки номінант, за допомогою яких відбувається вербалізація базового концепту ЛЮДИНА в сучасній німецькій мові, а також дослідити, як фрагменти концептуалізованого досвіду, які містяться у внутрішній формі цих номінацій, впливають на перебіги соціальних сценаріїв.

Виклад основного матеріалу. Наше дослідження виконане в руслі лінгвокультурного напрямку, відповідно, концепт розуміємо як квант вербалізованої інформації, певного суспільства та стає певним посередником у відношенні ЛЮДИНА:КУЛЬТУРА. Концепт не лише мислиться людиною, людина його також і переживає. Таким чином, лінгвокультурний концепт можна визначити як «згусток» усіх уявлень, асоціацій, знань, оцінок, емоцій та переживань людини щодо будь-якого явища, які існують у його свідомості або ментальному світі та зумовлені культурними знаннями (Ефремов, 2009: 101). У концепті знаходить свої відображення як колективний досвід народу (об'єктивна, етнічна ментальність, загально значимі ознаки), так і індивідуальний досвід кожного окремого представника (суб'єктивна ментальність, індивідуально значимі ознаки).

Крім того, концепт не вичерпується словниковим значенням ядерного вербалізатора, але словникове значення «імені» концепту створює ядро цього концепту (Ефремов, 2009: 100). Завдяки «знаковому тілу» концепт входить у лексичну систему мови, а його місце визначається його «значимою складовою частиною» (Воркачов, 2003: 264).

Ядром концепту ЛЮДИНА в німецькій мові виступає лексема Mensch. Етимологічний аналіз слова Mensch показав його походження від *ahd. mennisco* м. 'Mensch' (8. ст.), *mhd. mensche, mensch* (ч.р.), значення 'Mensch, Mädchen,

Buhlerin, Magd, Knecht, das menschliche Geschlecht', mnd. *minsche*, mnl. *mensce*, nl. *Mens* і є субстантивацією від прикметників ahd. *mennisc* (приблизно 800 років), mhd. *mennisch* 'menschlich, mannhaft', asächs. *mennisk*, aengl. *mennisc*, anord. *mennskr*, got. *mannisks* anord. *mennskr*, got. *mannisks*, які утворились від Mann в Mhd. До XVII ст. існували обидві форми середнього та чоловічого роду, хоча з XV ст. das Mensch використовується здебільшого для позначення жіночої особи, а з XVIII ст. увійшло в мову як грубе, зневажливе ставлення до осіб жіночої статі: *das Mensch treibt sich nachts herum, läuft den Männern nach. Willst du vielleicht das Mensch heiraten?* (DWDS).

У нашому дослідженні ми виділили блоки номінант, за допомогою яких відбувається вербалізація цього концепту. Умовно можна поділити на три групи: ЛЮДИНА – жива істота, ЛЮДИНА – істота соціальна, ЛЮДИНА – частина системи соціальних взаємодій.

Розглянемо більш детально кожну з вищезазначених груп.

1. Людина – жива істота. У цій групі виділяємо такі підгрупи:

– номінанти на позначення віку: *die/der Alte, alte Hexe, alte Vettel, altes Weib, Matrone, alte Frau, (abgetakelte) Fregatte, (alte) Schabracke, (alte) Schachtel, (alte) Scharteke, (alte) Schrulle, (altes) Schrapnell, Reff, Schreckschraube, Spinatwachtel, alter Besen;*

– номінанти на позначення зовнішності: *Dame mit der platinblonden, auftoupierten Föhnfrisur, die Mollige, die langbeinige Blondine; Brünette, Langhaarige, Kurzhaarige, Langmähige Blauäugige, Dunkeläugige, Durchtrainierte, Hochgewachsene, Bildhübsche;*

– номінанти на позначення національності: *Deutsche, Franzose, Russe, Pole.*

Окремо можна виділити ЛЮДИНА на позначення регіону/міста походження: *Ostfrieser, Berliner, Münchner* тощо. Ще кілька десятків років тому значущими були такі ЛЮДИНА, як *Ostdeutsche (Ossi), Westdeutsche (Wessi), Wossi, Ostfrau, Westmann*, але після об'єднання Німеччини ці ЛЮДИНА втрачають свою актуальність (так, під час діалогу з громадянами канцлер А. Меркель дає таку відповідь на питання щодо самоідентифікації: „*Wie sie es fühlen*“ (Frau Merkel, fühlen Sie sich als Ossi?);

– номінанти на позначення розумових здібностей особи. Серед них виділяємо дві великі опозиційні групи: 1) група ЛЮДИНА, які демонструють невеликий інтелектуальний потенціал особи (здебільшого відбувається вербалізація семи «Dummheit» (дурість): *Dummkopf, Dämlack, Halbgescheiter, Minderbemittelter,*

Töpfel, Dummerjan, Gonzo, eine Null, Armleuchter, Bekloppter, Blitzbirne, Blödel, Blödian, Blödmann, Denkwerg, Luftikus, Spinnerin, blöde Schnecke, diese blöde Kuh, Sonderling, wunderlich Kauz, Verrückter, Wahnsinnsknabe, Krauskopf, Wirrkopf, Holzkopf, Idiot, Esel, Flachpfeife, Flachwichser, Flitzpiepe, Halbdackel, Honk, Knallkopf, Kretin, Lapp, Napfsülze, Narr, Niete, Nullchecker.

Друга опозиційна група включає в себе ЛЮДИНА, в основі яких лежить сема „*Verstand*“ розум: *Genie, Einstein, Intelligenzbestie, Intelligenzbolzen, Intelligenzler, brillanter Kopf, Nerd, Geek, Computerfreak;*

– номінанти на позначення хворобливих станів людини: *Junkie, Kranke (ma noxidni), Alkohol-, Drogen-, Spielsüchtiger, Drogenabhängiger, Drogenkonsument, Drogi, Drogennutzer, Fixer, User, Alkoholiker, Trinker;*

– номінанти на позначення сексуальної ідентичності людини: *Hetero, Heterosexualler, Homo, Homosexualler, Schwule, Lesbe, Lesbierin, Transsexuelle, Bisexueller, Tunte, drittes Geschlecht.*

2. Людина – істота соціальна. У цій групі виділяємо такі підгрупи:

– номінанти на позначення професійної діяльності Людини. Серед них виділяємо:

ЛЮДИНА на позначення власне професій (в основі лежить сема *Berufstätigkeit*) відповідно до переліку до професій федеративної служби зайнятості Німеччини (*Bundesagentur für die Arbeit*) нараховує приблизно 4000 одиниць власне професій та 24 000 одиниць на позначення власне найменувань спеціальності (*Klassifikation der Berufe*).

Друга опозиційна група включає в себе ЛЮДИНА, в основі яких лежить сема *Arbeitslosigkeit*: *Erwerbslose, Arbeitslose, Langzeitarbeitslose, Sozialhilfeempfänger, Beschäftigunglose, Stellenlose, Erwerbssuchende, Harty-IV-Empfänger, Pensionbezieher, Pensionär, Rentebezieher, Rentenempfänger, Rentier, Rentner, Ruheständler, Pensionist;*

– номінанти на позначення норм поведінки, які засуджує суспільство:

– настирливість та нахабство: *Aggressor, Angreifer, Attackierender, Eindringling, Frechling, Bengel, Flegel, Lausbub, Lausbube, Lausebengel, Schelm, Schlingel, Strolch, Fratz, Lorbass, Range, Bazi, Dreikäsehoch, Frechdachs, Frechmops, Früchtchen, Knilch, Lauser, Racker, Rotzbengel, Rotzbobi, Rotzjunge, Rotznase;*

– нестриманість – *Wildling, Springsfeld, Tollkopf, Wildfang, Wirbelwind;*

– марнославство: *Ehrgeizler, Ehrgeizling, Karrieremacher, Karrierist, Streber, Klassenbester, Klassenprimus, Musterknabe;*

– підлабузництво: *Kriecher, Schmeichler, Wurm, Arschkriecher, Liebediener, Schleimer, Schleime, Schleimscheßer, Schranze, Speichellecker, Steigbügelhalter, Stiefellecker;*

– обман: *Betrüger, Hochstapler, Windei, Rosstäuscher, Scharlatan, schwarzes Schaf, Abzocker, Bauernfänger, Nepper, Falschspieler, Schwindler, Flunkerer, Lügenblod, Lügenmaul, Lügner;*

– хіть: *Lustknabe, Flittchen, Sünderin, Bitch, Dorfmatraze, Hase, Schickse, Schlampe, Wanderpokal, leichtes Mädchen, liederliches Weibstück, Hure, Nutte;*

– підступність: *Verräter, Anschwärzer, Denunziat, Verleumder, Zuträger, Petze;*

– жадібність: *Filz, Knicker, Geizhals, Geizkragen, Knauser, Knauserer, Pfenningfuchser;*

– номінанти на позначення особи, відповідно до видів діяльності, яка не є професійними (інтересів/хоббі): *Hobbygärtner, Hobbykoch, Autonarr, Jogger, Mointainbike-Fahrer;*

– номінанти на позначення статків: *Reiche, Superreiche, Vielhaber, Nichtsmüssern, Arme.*

3. Людина – частина системи соціальних взаємодій. У цій групі виділяємо такі підгрупи:

– номінанти на позначення родинних зв'язків, а саме:

– матримоніальні стосунки: *Ehemann, Ehefrau, Noch-Ehemann, Ehegatte, Ehegepons, Ehepartner, Gatte, Gemahl, Lebensgefährte, bessere Hälfte, Angetraute, Frau, Gattin, Ehefrau, Gebieterin, Schwieger+mutter, -vater, -sohn, -tochter, -bruder, -schwester;*

– кровні стосунки: *Mutter, Gebärin, Mama, Mutti, Vater, Kindsvater, Erzeuger, Daddy, Papa, Papi, Tochter, Sohn, Großmutter, Großvater;*

– номінанти на позначення міжособистісних зв'язків: *Ausgestoßener, Koryphäe, Freund, Kamerad, Kumpan, Buddy, Kollege, Kumpel, Spezi, Mitarbeiter;*

– номінанти на позначення армійських відносин: *Soldat, Wachmeister, Leutnant, General.*

– номінанти на позначення релігійних відносин: *Diakon, Vikar, Kaplan, Pfarrer, Monsignore, Dekan (Dechnat), Weinbischof, Bischof (форма звернення Exzellenz), Erzbischof, Kardinal (форма звернення Eminenz), Papst (форма звернення Eminenz).*

– титули та ЛЮ, які відображають приналежність до знаті, незважаючи на те, що «де-юре знаті не існує вже понад 100 років. Старі імена все що забезпечують привілеї під час співбесід, посад на дипломатичній службі або консалтингових фірм» (So wurde der Adel in Deutschland abgeschafft). Серед них зустрічаємо *Freiherr, Graf, Fürst, Herzog, Großherzog, Erzherzog, Prinz.* Крім того, інформація про знатне походження

кодується у прізвищах за допомогою частки von (*von Bodenstein, Richard von Kraft-Ebing, Fridrich Eduard Max Eckert-Greifendorff*).

Окрім основної номінативної функції, вербалізуючись, цей концепт відображає певні дескриптивні ознаки ЛЮДИНИ, серед яких ми в рамках нашого дослідження окремо виділяємо соціальний статус людини. Вербалізація соціального статусу ЛЮДИНИ стає певним вербальним «навігаційним орієнтиром», який відображає ймовірні траєкторії перебігу соціальних сценаріїв. Функція «навігаційного орієнтиру» пояснюється тим, що у внутрішній формі цих номінацій зберігаються фрагменти концептуалізованого досвіду, отриманого в етноспецифічних сценаріях та інтерпретованого мовними особистостями – представниками певної (німецької) лінгвоспільноти крізь призму відповідних базових концептів лінгвокультури.

Розглянемо та проаналізуємо такі приклади. Візьмемо сценарій «робота в поліції», який припускає, що працівники цієї організації не шануються, за ними закріплене зневажливі номінанти, такі як *Bullen: Ihr Bullen seid alle gleich* (Neuhaus: 123), *der Cop: Der Mann versteht unter einem stillen Alarm garantiert etwas anderes als die Cops* (DWDS), *der Polyp: Ich wurde untersucht und dann hat man zwei Polypen gefunden* (DWDS). Відповідно, поліцейським приписуються певні негативні якості, риси, обмеженість у фінансових питаннях тощо. Невідповідність цих уявлень реальності може змінити перебіг сценарію. Так, припускаючи, що певні види діяльності є нетиповими для стереотипного поліцейського (в нашому прикладі йдеться про верхову їзду) один зі співрозмовників припускає, що звичайний поліцейській не має доступу до цього виду хобі, через це робить висновок, що Боденштейн працював у кінній поліції: «*Etwas*», *gab Bodenstein zu, «früher bin ich selbst einmal geritten. Aber jetzt fehlt mir leider die Zeit». «Berittene Polizei, was?»* (Neuhaus: 55).

Стереотипні уявлення можуть бути хибними. Так, в уяві пересічного мешканця Німеччини є стереотипна ситуація *Jagd auf den Fuchs*, яка віддзеркалює наївне уявлення про проведення часу аристократів. Припущення про такий перебіг подій актуалізується у свідомості одного зі співрозмовників після отримання інформації про шляхетне походження другого співрозмовника: «*Gräfin Soundso lädt Herzog Soweiso zur Jagd auf den Fuchs ein*» «*Also wirklich, Frau Kirchhoff*», *Bodenstein schüttelte den Kopf, aber seine Stimme hatte einen leicht erheiterten Tonfall, «so ein Unsinn! Was sind denn das für altertümliche Klischees?»* (Neuhaus: 24).

Висновки. Проведений аналіз мовного матеріалу дав змогу виділити блоки номінант, за допомогою яких вербалізується один із базових концептів, а саме концепт ЛЮДИНА. Основною причиною проведення цього дослідження є те, що у внутрішній формі цих номінацій містяться

фрагменти концептуалізованого досвіду, який впливає на перебіг соціальних сценаріїв. Проведена розвідка дасть змогу в перспективі дослідити особливості кодування лінгвокультурної інформації в номінаціях (зокрема соціального статусу) людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Воркачев С. Г., Воркачева Е. А. Концепт счастья в английском языке: значимостная составляющая. *Массовая культура на рубеже XX–XI веков: Человек и его дискурс*. Москва, 2003. С. 263–275.
2. Воркачев С. Г. Лингвокультурная концептология и ее терминсистема (продолжение дискуссии). *Политическая лингвистика*. 2014. Вып. № 3(49). С. 12–20. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/lingvokulturnayakontseptologiya--ee-terminosistema-prodolzhenie-diskussii>
3. Воробьева О. П. Лингвистика сегодня: реинтерпретация эпистемы. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія*. 2013. Т. 16, № 2. С. 41–47.
4. Ефремов В. А. Теория концепта и концептуальное пространство. *Известия РГПУ им. А. И. Герцена*. 2009. № 104. С. 96–106
5. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Москва, 2004. 477 с.
6. Колесник О. С. Мова та міф у вимірі міждисциплінарних студій. Чернігів, 2016. 240 с.
7. Попова З. Д., Стернин И. А. Семантико-когнитивный анализ языка. Воронеж, 2006. 226 с.
8. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Київ, 2006. 716 с.
9. Степанов Ю. С. Константы: Словарь русской культуры: 3-е изд. Москва: Академический проект, 2004. С. 42–67.
10. Фрумкина Р. М. Есть ли у современной лингвистики своя эпистемология? *Язык и наука конца 20 века*. Москва, 1995.
11. Щербин В. К. Этапы развития лингвоконцептологии в восточнославянском контексте. *Лингвоконцептология: перспективные направления* / [ред. А. Э. Левицкий и др.]. Луганск: Изд-во ЛНУ им. Т. Шевченко, 2013. С. 38–87
12. Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache. URL: <https://www.dwds.de/>.
13. „Frau Merkel, fühlen Sie sich als Ossi?“ URL: <https://www.haz.de/Nachrichten/Politik/Deutschland-Welt/Frau-Merkel-fuehlen-Sie-sich-als-Ossi>.
14. Klassifikation der Berufe. URL: https://www.arbeitsagentur.de/datei/Klassifikation-der-Berufe_ba017989.pdf]
15. Nele Neuhaus. Eine unbeliebte Frau. Berlin, 2009. 382 S.
16. So wurde der Adel in Deutschland abgeschafft. URL: <https://www.welt.de/geschichte/article198422587/Adel-in-Deutschland-Es-ist-Zeit-sich-von-Adelstiteln-zu-verabschieden.html>.

REFERENCES

1. Vorkachev S. G., Vorkacheva E. A. Konzept schastya v anglijskom yazyke: znachimostnaya sostavlyayushaya [The concept of happiness in the English language: a significant component]. *Mass culture at the turn of the XX–XI centuries: Human and his discourse*. Moscow, 2003. Pp. 263–275 [in Russian]
2. Vorkachev S. G. Lingvokulturnaya konceptologiya i ee terminosistema (prodolzhenie diskussii) [Linguocultural conceptology and its terminology (continued discussion)]. *Political linguistics*. 2014. Pp. 12–20 [in Russian] URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/lingvokulturnayakontseptologiya--ee-terminosistema-prodolzhenie-diskussii>
3. Vorobyova O. P. Lingvistika segodnya: reinterpretaciya epistemy [Linguistics today: reinterpretation of the episteme]. *Bulletin of Kyiv National Linguistic University. Philology series*. 2013. Pp. 41–47 [in Russian].
4. Efremov V. A. Teoriya koncepta i konceptualnoe prostranstvo [Theory of the concept and conceptual space]. *Bulletin of the Russian State Pedagogical Herzen University*. 2009. Pp. 96–106 [in Russian].
5. Karasik V. I. Yazykovoj krug: lichnost, koncepty, diskurs [Language circle: personality, concepts, discourse]. Moscow. 2004. 477 p. [in Russian].
6. Kolesnik O. S. Mova ta mifu vimiri mizhdisciplinarnih studij. [Language and myth in the dimension of interdisciplinary studies]. Chernigiv. 2016. 240 p. [in Ukrainian].
7. Popova Z. D., Sternin I. A. Semantiko-kognitivnyj analiz yazyka. [Semantic-cognitive analysis of language]. Voronezh, 2006. 226 p. [in Russian].
8. Selivanova O. Suchasna lingvistika: terminologichna enciklopediya [Modern linguistics: terminological encyclopedia]. Kyiv. 2006. 716 p. [in Ukrainian].
9. Stepanov Yu. S. Konstanty: Slovar russkoj kultury. [Constants: Dictionary of Russian culture]. Moscow: Akademicheskij proekt. 2004. Pp. 42–67[in Russian].
10. Frumkina R. M. Est li u sovremennoj lingvistiki svoya epistemologiya? [Does modern linguistics have its own epistemology?]. *Language and science of the late 20th century*. Moscow. 1995 [in Russian].
11. Sherbin V. K. Etapy razvitiya lingvokonceptologii v vostochnoslavjanskom kontekste [Stages of the development of linguoconceptology in the East Slavic context]. *Linguoconceptology: promising directions* / [ed. A. E. Levitsky et al.]. Lugansk: Publishing house of LNU them. T. Shevchenko, 2013. Pp. 38–87 [in Russian].